

Irena Robič Selič | I. gimnazija v Celju

Cankarjev »idealist« – vedno nov izziv

Cankar's »Idealist« – Always a New Challenge

Izvleček

Ključne besede:

Martin Kačur, Cankarjeva kratka proza, simetrična zgradba, tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje

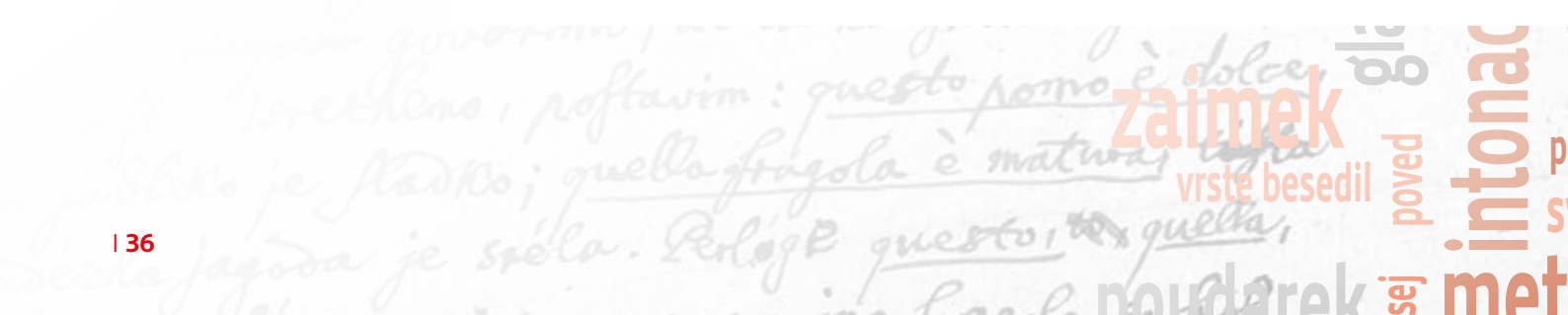
Prispevek s posamezni izsledki iz vsebine potrjuje simetrično notranjo zgradbo Cankarjevega romana *Martin Kačur*. Trije dogajalni prostori so usodno zaznamovali življenje učitelja Kačurja, dogajanje je v Zapolju, Blatnem dolu in Lazih zelo podobno zasnovano, kar ponazarja jedro prispevka. Osrednji je motiv učitelja kot bojevnika za svobodnejše in naprednejše življenje, ki kloni pod težo družbenega pritiska. Brez ostre kritike družbenih razmer torej ne gre, poudarjen je tudi politični motiv. Politiko posameznega dogajalnega prostora usmerjajo predvsem župan, župnik in nadučitelj, v Zapolju tudi zdravnik. Med Kačurjem in »politično elito« ni soglasij, človek Kačurjevega kova v koristoljubni in zaostali družbi ne more uspeti. Z navedenimi motivi se povezuje tudi motiv odnosa do ženske oziroma družine, predvsem navezanost na sina. »Idealist« skuša svoje ideje uveljaviti v družbeno neugodnem času, iz Zapolja preko Blatnega dola in vse do Laz njegova osebna tragedija narašča in se zaokroži z idejo tragičnega posameznika.

Abstract

Keywords:

Martin Kačur, Cankar's short stories, symmetrical structure, Cankar Award Slovenian Language Competition

The article confirms the symmetrical structure of Ivan Cankar's novel *Martin Kačur*, supported by the content. In the main part, the article illustrates three places in the story that have strongly impacted the life of the teacher Kačur – Zapolje, Blatni dol and Laze – where the action is very similarly structured. The main motif is the teacher's fight for a freer and better life in the face of the dominant social pressure, implying a severe criticism of the social conditions. Another motif that is also emphasised is politics, reflected through the personalities governing the political situation in each of the three places: the mayor, the priest and the school manager, and in Zapolje also the doctor. No agreement can be reached between Kačur and the »political elite«, a man of Kačur's character cannot succeed in a self-serving, backward society. Related to these motifs is the motif of a relationship towards a woman or a family, expressed primarily through a mother's attachment to her son. »Idealist« is trying to realise his ideas in at a time of adverse social conditions – his personal tragedy increases as it leads from Zapolje to Blatni dol and then Laze, ending with the idea of the tragic hero.

V iztekajočem se Cankarjevem letu 2018 je poudarek tekmovanja v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje na Cankarjevi kratki prozi: dijaki 1. in 2. letnika gimnazijskih in strokovnih programov berejo *Podobe iz sanj*, dijaki 3. in 4. letnika gimnazijskih in strokovnih programov pa *Martina Kačurja*, *Tujce*, *Knjigo za lahkomiselnje ljudi* in *Krpanovo kobilo*. Leto 2018 je tudi Evropsko leto kulturne dediščine, zato se letošnje tekmovanje dotika tudi slednje. Cankarjev *Martin Kačur* je zaradi kompleksnosti osrednjega lika ter predvsem dovršene simetrične zgradbe vedno nov izziv – tako za profesorje in dijake pri rednem pouku v sklopu slovenske moderne, saj ga kot alternativno delo ob *Hiši Marije Pomočnice* in romanu *Na klancu* predvideva *Učni načrt za gimnazije*, kot za mentorje in tekmovalce v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019.

Uvod

Roman *Martin Kačur* opisuje »boj idealista z vsakdanjim, nizkim življenjem in njegov končni propad« (Ivan Cankar Franu Levcu, 8. 12. 1905). Delo je nastalo v decembru 1905, ko se pri Cankarju kaže odmik od resignacije in fatalističnega optimizma, je pa to obdobje zaznamovala tudi njegova osebna duhovna kriza.

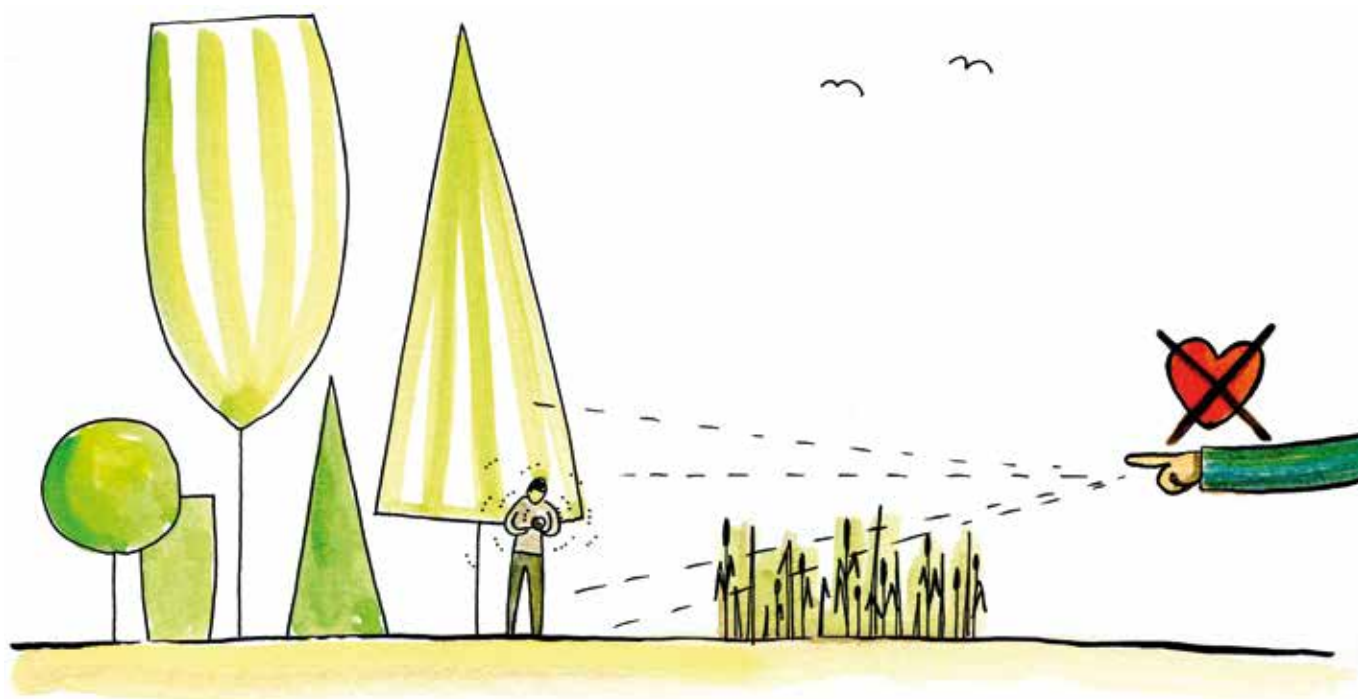
Martin Kačur je eno od mnogih Cankarjevih del z družbenokritično idejo, ki nase opozarja predvsem s svojo zgrad-

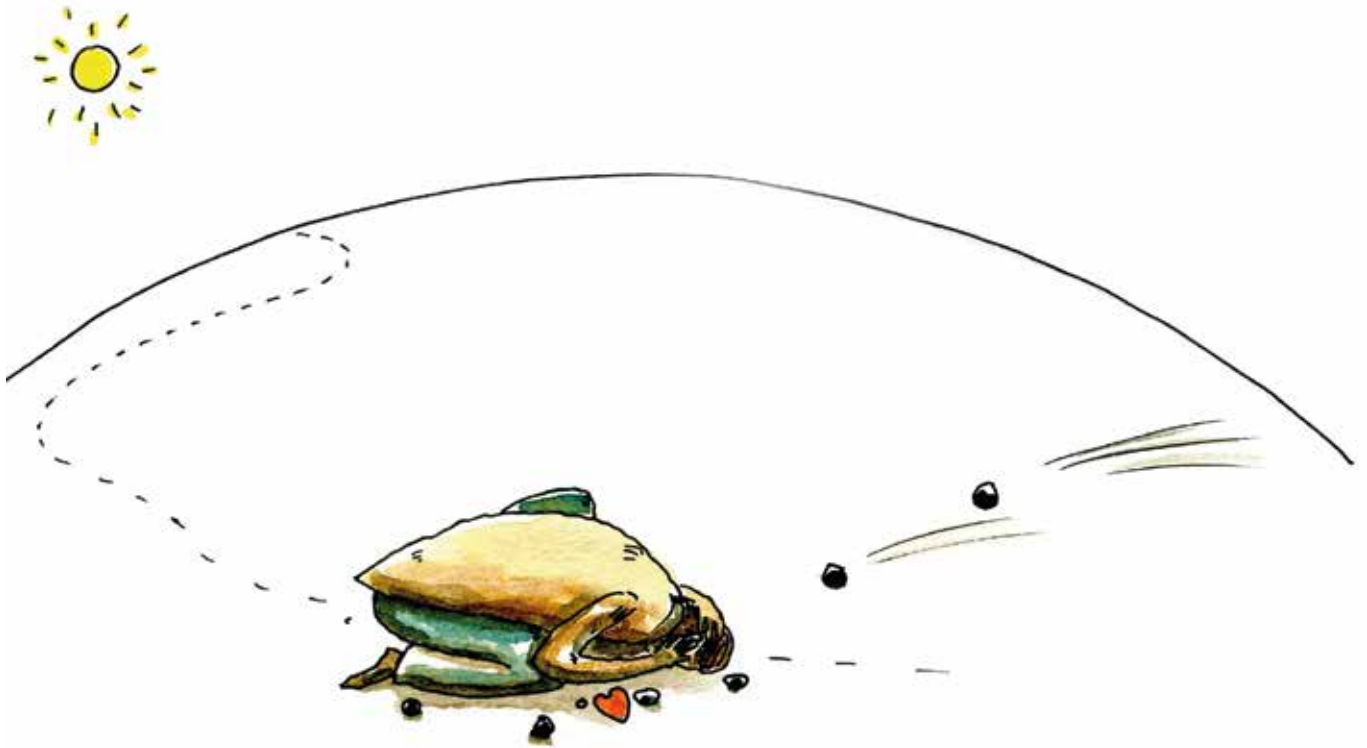
MARTIN KAČUR

bo. Pisatelj, umetnostni zgodovinar in kritik Izidor Cankar je v spremni besedi k Cankarjevim *Zbranim spisom* zapisal, da je *Martin Kačur* »najbolje zgrajena, najbolj plastična, stilno popolna, miselno in oblikovno najenotnejše zasnovana, najboljša povest Ivana Cankarja.«

Zgradba dela je simetrična, tako zunanja kot notranja. »Zunanja zgradba je najbolj opazni, vendar najmanj pomembni del zunanje forme v literarnem delu, saj zajema predvsem zunanjo razčlenjenost teksta na manjše enote, poglavja, dejanja, odstavke in podobno« (Kos 1995: 118). Roman je zgrajen iz treh delov, vsak del iz treh poglavij. Vsak del obsega približno enako število strani (prvi del 48 strani, drugi del 42 strani, tretji del 41 strani). Pri notranji zgradbi gre za

»sestavo, ki sega v globino literarnega dela, v njegove vsebinske plasti, motive in teme, to pa tako, da jih povezuje, spaja v celoto in s tem šele formira« (Kos 1995: 90). Simetrično notranjo zgradbo dokazujejo trije dogajalni prostori, skozi katere spremljamo življenje Martina Kačurja, in sicer le posamezne izseke s krajšimi ali daljšimi časovnimi presledki. Nemočno lahko opazujemo predvsem njegovo pot navzdol, od začetnega sončnega Zapolja, mračnega in zakotnega Blatnega dola do (spet) sončnega kraja Lazi.

Namesto povzetka

Zivljenjska zgodba Martina Kačurja je strnjena v samem romanu, *Življenjepis idealista*, kot je Cankar podnaslovlil roman, bralca spodbuja h kritiki in k presoji:

Šel je nekoč mlad fant, napotil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vseobsežna, je bila v njem. Šel je in je ponudil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljudem. »Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen – kamnajte ga!« Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil ... In ko je vstal, je šel dalje, čez hribe, in je

ponudil ljudem od svojega bogastva, od svoje ljubezni. »Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen – kamnajte ga!« Zgrnili so se okoli njega in so metali nanj kamenje in blato, dokler se ni zgrudil ... Takrat pa se je zgodilo čudo: pest blata je padla v njegovo srce, ni hrepenel več v višavo ne v daljavo; ljubil je močvirje, temo vlažnega gozda, mračne zaseke, gluhe in pozabljene, skrite med hribi. In zgodilo se je tretje čudo; ljudje, ki so ga kamnali nekoč, so stali zdaj kraj gozda, v gorkejšem soncu, ob močvirju, na trdnejši zemlji, nad zaseko, više v klancu, in so kazali nanj: »Glejte ga, ki nima ljubezni v srcu!« In ko je zaslišal njih smeh, se mu je storilo inako, in – Kačur se je stresel; velika je bila njegova bridkost.

Zapolje, prvi kraj Kačurjevega službovanja

Martin Kačur roma v Zapolje z veselim srcem, polnim delovnega zagona. Veselo se ozira po jutranji pokrajini, hiše se mu zdijo nenavadno bele in prazniške, navdušen je nad lepoto. Njegovo navdušenje poruši zapoljski zdravnik, debel in postaran mož: *»Preklete gnezdo je to, ni hujšega na svetu! Ne rečem nič: kraj je lep; da bi le ljudi ne bilo!«* (Cankar 2006: 10). Kačur je mlad in naiven, ljudi ima za blage, a zdravnik ga opozori, da mora

biti hinavski, zelo hinavski, ko pride v Zapolje, kajti: »Prišel bi lahko sam Bog med ljudi, posebno med Zapoljce, in bi ne mogel izhajati; če ne drugega, bi mu oponašali njegovo božanstvo« (Cankar 2006: 13).

Kačur že ima za sabo grenke izkušnje, služboval je v Kotlini, a se je sprl z županom, ker je želel poučevati narod. V Zapolju je bil prejšnji učitelj le eno leto. Ker ni hodil k maši, ker se je bratil z delavci in ker se ni znal spodobno nositi, je moral oditi. V Zapolju tako nihče ne ostane dolgo. Zdravnik ga zasuje z nasveti: naj se ne zameri županu ali župniku, ljudstvo naj pusti pri miru, naj se ne ženi, naj ne prepeva (razen v cerkvi), naj ne zahaja preveč v družbo in naj se je tudi preveč ne ogiblje, politično prepričanje naj skrrije, naj ne piše pesmi, naj vedno najprej skrbi zase. Zelo je opazna težnja, da se mora posameznik prilagoditi okolju, ljudem: »Če je potrebno, da živi človek v gnoju, je najbolje, da živi zmerom v istem gnoju. Zakaj vsak gnoj smrdi, najbolj pa od začetka; pozneje se ga človek privadi« (Cankar 2006: 11). Zdravnik se je torej kot »debel« človek navadil zapoljskega »gnoja«. Kačur se zaradi zdravnikovih nasvetov že vnaprej počuti kot hlapec, razjeda ga dvom: »Lahko je orati mehko grudo, težko nerodoviten kamen« (Cankar 2006: 22). Po drugi strani verjame, da bo ustvaril, kar si je zamislil.

Opis samega Zapolja je stiliziran, prevladuje pridevnik *bel*: cesta do farne cerkve je bela in široka, župnišče je belo in visoko. Nasproten temu je opis šole, ki je stara in siva stavba z majhnimi in neprijaznimi okni, pusta in mračna. Kačur doživlja okolje tako, kot se počuti.

Tudi opisi oseb so stilizirani, omejeni na le nekaj ukrasnih pridevkov: zapoljski župan je »čokat, tenkokrak, rdeč, vesel, kozjebad«, zapoljski župnik »majhen, debel, postaran«, za-

poljski nadučitelj pa »visok, rejen«. Kačur ugotavlja, da nihče nima nazorov, idej ali prepričanj. Moral se jih bo torej navaditi in spoznati tudi njihove nadloge: »Stroj je samo nevaren, dokler mu človek ne spozna mehanike« (Kačur 2006: 23).

V Kačurjevi zgodbi so že od začetka prisotne tudi ženske. Ko se iz Zapolja odpravlja v Bistro k Minki, je vesel in dobre volje, četudi je nebo sivo, umazano in megleno. Počuti se svobodnega in močnega. Minka je deklica v rdeči bluzi, belega obraza in črnih oči. Kačurjeve misli so ob njej pijane in blodne, besede nerodne in jecljajoče. K Minki hodi po tolažbo, po moč. Ljudje so namreč že začeli kazati s prstom nanj, češ da k maši ne hodi, ženit pa se hodi. Ko se vrača v svojo izbo, se njegova žalost zlije z okolico: pot se mu zdi dolga in pusta, izba tesna, samotna in siromašna, napolnjena z žalostjo njegovega srca. Sicer ima Minko resnično rad, čeprav naj bi se v njenem objemu grel še kakšen moški. O poroki ne razmišlja, ima se za svobodnega: »Nikoli še ni mislil na Minko drugače kakor na dekleta v rdeči bluzi, z belim obrazom in s črnimi očmi, na lepo hčerko bogatega krčmarja /.../ Nikoli še mu ni prišlo na misel, da bi moglo biti kdaj drugače in da bi morda stopil nekoč v črni obleki, zardel, plah in trepetajoč pred debelega gospoda Sitarja« (Cankar 2006: 51).

Kačur želi v gostilni Mantova ustanoviti bralno in izobraževalno društvo, kar mu zdravnik odsvetuje. Kačur se goreče zagovarja: »Vsa, vsa nesreča, kolikor smo je doživeli, izvira iz ene same laži: da nimamo kulture! Da torej nismo vredni stopiti med druge narode in da moramo pobirati ostanke, ko so drugi pojedli ocvirke in tropine in vse mastne žgance! – Kaj je zategadelj treba? Treba je pokazati, da imamo kulturo« (Cankar 2006: 38–39). Kačur v Mantovi poudarja pomen učenja in izobraženosti: »Eno je nad vse potrebno: učenje, izobraženost! Jaz sem te misli in nihče mi je ne more omajati, da je vse naše nesreče vzrok nevednost, neumnost, živalska zabitost in surovost. Zato noben narod ni tako nesrečen kakor slovenski« (Cankar 2006: 41). Kačur poudarja, da je bil njegov namen pošten, da bi naročali knjige in časopise, da bi brali o pomembnih stvareh, a vidi, da ga ne razumejo, je razjarjen: »Klical sem, pa so prišli med poklicane tudi ljudje, ki poziva niso vredni in ki naj ostanejo med svojo živino v hlevu« (Cankar 2006: 42). Njegove besede so bile povod za pretep, zdravnik je Kačurja odvedel ven. Zdravnikov opomin: »Saj sem vedel že vnaprej: idealist ni za nobeno rabo, najmanj pa za reševanje naroda« (Cankar 2006: 43). Kačurjeva usoda naj bi bila zapečaten, saj je po zdravnikovih besedah učitelj še vedno hlapec in služabnik. Nadučitelj mu očita, da je slab zgled in slab učitelj, ki zapeljuje ljudi v huda dejanja. Kačur obtožb ne razume, sprašuje, kaj je njegovo hudodelstvo. Bodri ga učitelj Ferjan, ki mu svetuje potrpežljivost in ponižnost, »klanjaj se in reci da, četudi ti ponudijo vrv in vislice« (Cankar 2006: 45).

Kačurjeva zapoljska zgodba se zaključi s pesimističnim občutkom osamljenosti: »Čemu je bilo tega treba? Čemu tega? Jaz, siromak, ki nimam, kamor bi položil glavo, ki nimam človeka na svetu! Jaz bi daroval drugim od svojega uboštva! Nisem užil še kapljice ljubezni, drugim bi točil polne korce« (Cankar 2006: 57).

Blatni dol, drugi kraj Kačurjevega službovanja

Blatni dol že s svojim imenom ne obeta nič dobrega. Vas je temna in umazana, ulice so polne blata, za Kačurja »puščava, kjer živijo vojaški begunci, divji lovci in rokovnjači«. Vse je pusto, vsakdanje, dolgočasno: »V Blatni dol bi lahko prišel sam Kristus, pa bi molčal! Takih ljudi nisem videl še nikjer na svetu: noč tako temna, da je stotero sonc ne prežene! Gledal sem kmete na polju, ki so hodili poleg živine: s prav tako lenimi, težkimi koraki, prav tako nerodno zibaje se, in na njih obrazih, verjemi, je bil prav tisti topi, mirni izraz, brez misli in brez čustva, kakor v velikih očeh živine ... To je tista težka, zatohla vlaga, ki kipi iz te zemlje, to so tiste sence, ki leže na njej neprestano« (Cankar 2006: 81). Kačur v cerkvi opazuje ljudi – kot da na njih leži umazana senca Blatnega dola, sivih hiš in njegove izbe, ki je kot kletka s črnimi stenami. Podoba Blatnega dola daje občutek, da niti tukaj Kačur ne bo ostal dolgo; poleg tega ga preganja podoba prejšnjega učitelja, ki se je obesil.

Šola v Blatnem dolu je s slamo krita kmečka bajta blizu cerkve, deluje vse prej kot prijazno, v njej smrdi kot v hlevu. Tudi šolska soba vzbuja tesnobo – je nizka izba s črvivimi in s črnimol politimi klopmi, s črnimi in vlažnimi stenami ter sajasto podobo Franca Jožefa I. Za pouk in učenje vse naštetu ne bi smela biti ovira, saj je že zapoljski nadučitelj dejal: »V temni izbi se človek laže uči nego v svetli in v dežju je mladina mirnejša nego v soncu« (Cankar 2006: 22).

»Gosposko« Blatnega dola tako kot v Zapolju predstavlja ta predvsem župnik in župan, ki sta ponovno stilizirano opisana: župnik je »čokat, s širokim in zagorelim obrazom ter sivimi, košatimi obrvmi«, župan, ki je hkrati krčmar, je »debel in vesel«. Podobno kot Zapoljci tudi prebivalci Blatnega dola niso naklonjeni spremembam, kar župnik in župan večkrat poudarita. Župnik pravi, da je edina rešitev prilagoditev: »Privaditi se je treba, to je vse! Tudi jaz sem se privadil. Zdaj ne maram od tod, in če bi tudi hotel, bi ne mogel, ker bi mi ljudje zastražili pot s kosami! – Kam pa bi zdaj? Živel sem tukaj dvajset let in sem se pokmetil – kako bi živel drugače? Ni tukaj drugačnega življenja; bodi z ljudmi, kakor so, ali pa umri« (Cankar 2006: 69). Tudi župnik je prišel kazensko v Blatni dol – jasno, kdo pa si želi tja? Svoje

kazni se niti ne spomni več, saj ko se enkrat privadiš ječi, pozabiš na greh. Tudi Kačurju namigne: »Tudi vi, mladi fant, tudi vi boste še kidali gnoj« (Cankar 2006: 69). Kačur trmasto vztraja pri svojem prepričanju, da ima človek svoje misli, da ima knjige, torej mora obstajati še druga rešitev. Župnik ga v kali zatre: »Misli, knjige – to napravi človeka nezadovoljnega; slabotnega in bolnega ga napravi. Ampak če delate na polju, če se ukvarjate z živino, vas ne nadlegujejo prav nobene misli in visoko starost dosežete! /.../ Slišal sem že o ljudeh, ki so si sami končali življenje; to so pač tisti, ki se pečajo z bukvami; noben kmet se še ni obesil in tudi o žitnem klasu še nisem slišal, da bi se bil sam končal« (Cankar 2006: 69–70). Župnik si prebivalce Blatnega dola kot tudi sam kraj že kar nekako lasti, zato Kačurja prosi, naj ne rine med ljudi, h katerim ne sodi, saj so ti ljudje njegovi, Blatni dol je njegov. Dvajset let že namreč župnik živi v miru, v tem času se je »pokmetil« in »poživinil«, zato Kačurja roti, naj ne dela nemira. Tudi župan meni podobno, da si niti on niti ljudje v Blatnem dolu ne želijo sprememb, ne knjig ne časopisov. V svarilo župan omeni človeka, ki je delal pri kovaču in učil o enakovrednosti ljudi – da je krivično, če ima župan na mizi kračo, gostač pa krompir v oblicah. Ta človek je obležal na cesti s preklorano glavo, ker ga je nekdo »pač neusmiljeno pobožal«. Očitno tudi Blatni dol ni kraj, kjer bi Kačurjeve zamisli padle na plodna tla.

Tudi v Blatnem dolu ima Kačur opravka z ženskami. V cerkvi opazi deklet v svetli rdeči jopi in zelenem krilu, deklet z židano ruto, Tončko. Rdeča bluza nas nehote spomni na Minko, Kačurjevo ljubezen iz Zapolja, a si nista podobni. Tončkin obraz ni bel, njene oči niso črne ne bleščeče, njene ustnice se ne smehljajo. Kačur se je odločil (nepremišljeno, prehitro), da jo bo vzel – brez dote in bale. Pred poroko se vse bolj oddaljujeta, Kačur ima Tončko rad, a v tej ljubezni ni »miru, veselja in sonca«. Za zdravnika svoje žalosti pokliče Ferjana, učitelja iz Zapolja. Zaželi si torej prijatelja, znajde se v osebni krizi: »Bil je sam nekoč; zdaj nima več ne svojih misli ne svojih želja in še to klavrno telo, izmučeno, od skrbi in gnusa in srda izžeto, se bo zavalilo naposled na gnoj« (Cankar 2006: 77). Na poročni dan se Kačur kljub vsemu počuti veselo, ljudje se mu zdijo prijaznejši, njegove misli so optimistične: »Rekel sem: kaj bi s tem ljudstvom? Tudi to ljudstvo je vredno boljšega življenja! Samo cepiti je treba lesniko, pa rodi zlahten sad« (Cankar 2006: 85). Dobro razpoloženje ne traja dolgo, Kačur niti ne pleše z nevesto, s svoje poroke odide z besedami: »Zdaj šele vem, prijatelj /.../ Da sem se ubil! /.../ Da sem si sam položil zanko, sam jo zategnil« (Cankar 2006: 88). Kačurjevo družinsko življenje ni prežeto s srečo, z ženo in otrokom se zelo težko preživlja: »Ne da se živeti! Prej bi se dalo živeti v ječi in pregnanstvu! Stran odtod, pa če brez kruha in brez službe. Bog bo dal! Stran iz teme, tja, kjer je sonce« (Cankar 2006: 94). Kačurjeva pot

se obrne strmo navzdol, vse bolj se vdaja alkoholu, ki je le obramba pred prehudimi zunanjimi vplivi.

Lazi, tretji kraj Kačurjevega službovanja

Kačurjeva zgodba doživi svoj epilog v veliki vasi, ki se razprostira po dolini, brdih in klancih, imenovani Lazi. V dolini ob vodi so hiše bele in visoke, višje, kot gremo, nižje in siromašnejše so. Šola je bela in svetla. Kačur po »blatnem« Blatnem dolu hrepeni po spremembi: »Žena! Poglej ta kraj, to sonce! Tukaj bomo zdaj živeli! /.../ Kaj nisi nič vesela, da smo se rešili tiste ječe? Poglej to pokrajino: to ni Blatni dol! V njegovih očeh je bilo otroško veselje jetnika, ki je ugledal po dolgih letih sonce, svobodno nebo in prostrano sonce« (Kačur 2006: 106–107).

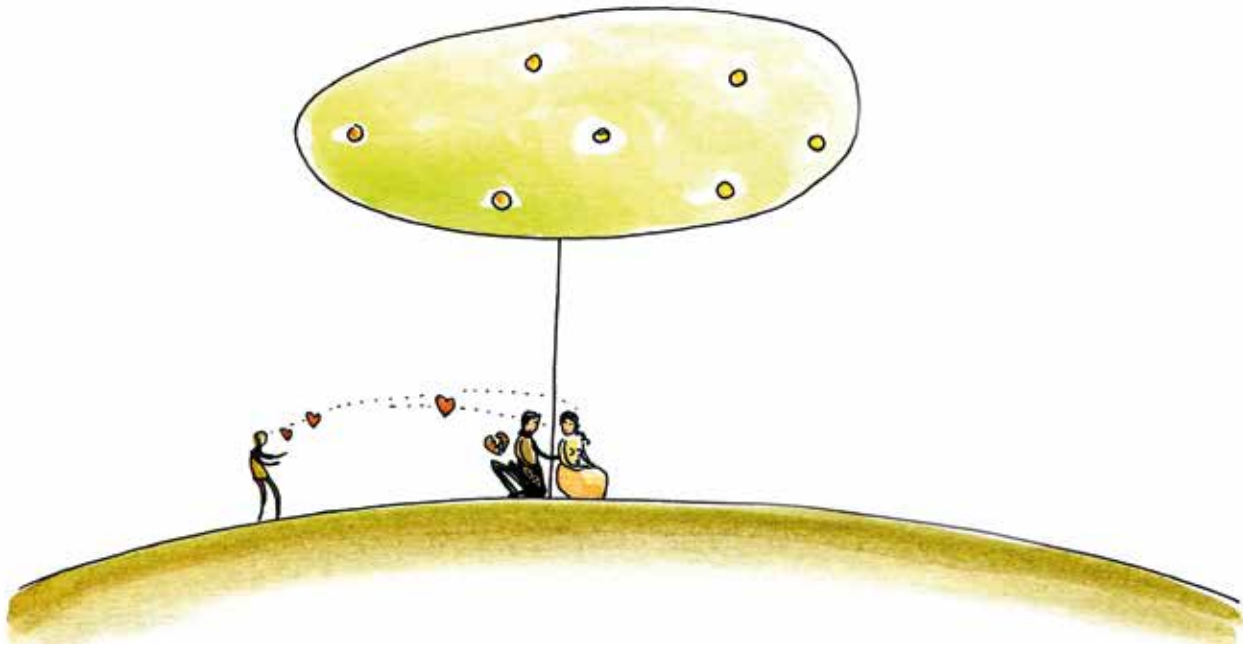
Kačur želi, kot mu je že prišlo v navado, vtis narediti predvsem na župana, ki je »slok, črnobradat mož s črnimi očmi in košatimi obrvmi«. Kačur mu obljublja, da se bo trudil po svojih najboljših močeh, da ne bo delal sramote. Županov odgovor ga preseneti: »Kaj pa to mene briga? Kaj mislite, da sem špijon? Učitelj je prav tako svoboden človek kakor vsakdo drug; počnite, kar se vam zdi, da je prav! ... Klečeplazci niso najboljši ljudje« (Cankar 2006: 113). Še bolj Kačurja preseneti, da pride za nadučitelja v Laze Ferjan iz Zapolja, zdaj »korenit človek, steber naprednega učiteljstva«. Kačur ne more dojeti, kako je lahko Ferjan steber naprednega učiteljstva, on sam pa ena velika razvalina. Ferjanov odgovor: »Takrat v Zapolju si bil otrok in si bil otrok v Blatnem dolu in si otrok še zmerom! ... Kaj ne razumeš? Takrat, pred dvajsetimi leti, človek ni smel biti napreden ... zdaj sme! Še koristi mu« (Cankar 2006: 126). Ferjanu je prišlo na uho, da Kačur v šoli uporablja palico in preklinja, kar je posledica njegove potrnosti in zlovoljnosti. Kačur iskreno spregovori o mučnem trpljenju med štirimi stenami: »Zdaj šele, ko se spominjam v daljavo, zdaj šele vem, koliko moči je bilo v meni! Ampak kaplja za kapljo ... brez konca; noben sod ni tako velik, da bi nazadnje ne bil prazen ... Saj nič ne veš! Kaj tisto tam zunaj! Človek se otrese, pa je, in gre dalje svoj pot! Ampak tisto ... tisto trpljenje med štirimi stenami, ki ga ne vidi ne svet ne prijatelj in ki ni poplačano nikoli! To bi moral poznati, Ferjan« (Cankar 2006: 127). Ferjan iz besednega dvoboja, ki že meji na fizični obračun, izide kot zmagovalec – Kačurja ni porazil le poklicno, kot učitelj, temveč tudi intimno, kot moški (saj je že na poročni dan poljubil Kačurjevo ženo Tončko). V Ferjanovih besedah je čutiti pomilovanje: zakaj se Kačur norčuje iz čitalnice, zakaj tepe otroke, ali mu res ni več pomoči, zakaj se vdaja pijači? Drži, Kačur je le razvalina.

V prejšnjih krajih Kačurjevega službovanja smo bili priča njegovemu odnosu do žensk, Minke in Tončke, zdaj ga opazujemo v odnosu do žene in otrok, do družine. Družina se v Laze pripelje na vozu v ponošenih oblekah; poleg očeta in matere še trije otroci: najstarejši Tone, Francka in najmlajši Lojze, ki takoj pritegne pozornost, ker je drobčen, nezdrave polti in sivkastega obraza. V Kačurjevih in Tončkinih očeh se čutita trpljenje in zgaranost, Kačur je pri svojih štiridesetih letih videti kot starec in jetičen človek, v ženinih očeh odseva ves gnus življenja. V odnosu do žene Tončke se kažejo protislovja: sicer objeta pod jablano podoživljata prve skupne noči, Tončka se mu na trenutke zdi lepša in svetlečih oči, a k njej zahaja »lep mlad fant s pšeničnimi kodri in nežno poltjo«; ženino bujno telo ljubi bolj kot kdaj prej, po drugi strani jo sovraži, nanjo gleda z zlobo. Kačur se izkaže za naivnega moža, ki ne opazi ženinega varanja: »Tako ste učeni, gospod šolmašter, da znate nemško in laško ... ampak ne vidite pa še za ped ne izpred nosa« (Cankar 2006: 130). Na koncu zakonca preveva zgolj sovraštvo: »Globoko sovraštvo je pogledalo iz njenih oči; srečalo se je z njegovim sovraštvom, lica so jima bledela – žival se je ozrla v žival« (Cankar 2006: 139). Tončka mu zabrusi, da je lahko bila ob njem samo vlačuga, da ji je povzročal le trpljenje, zato ji nima pravice soditi.

Edina svetla točka Kačurjevega trpečega življenja je njegov sin Lojze, bolehen in slaboten otrok, »napihnjeno telesce na tankih, krivih nogah«. Lojze se boji svetlobe, moti ga hrup, razvojno zaostaja za vrstniki. A z njim je Kačur najsrečnejši – ko se igrata, ko ga pestuje, ko se prekopicavata po podu. A v njuni igri je nekaj grenkega, redko se smejita, njune oči niso vesele, sta kot »starca, ki sta se pootročila«. Kačur je na Lojzeta zelo navezan, ima ga rad, Tončkine besede pa so ostre in očitajoče: »Že na obrazu mu je zapisano, da je sin pijanca in da se je rodil v Blatnem dolu« (Cankar 2006: 121). Lojzetovo mlado življenje ugasne, Kačur izgubi del srca: »Odtrgal se mu je bil del srca, del življenja je utonil v noč ... tisti del, ki mu je bil najbližji in ki je bil vsa dediščina njegova iz preteklosti, ves njegov delež, namenjen mu od skope usode: spomin na greh in na ponižanje« (Cankar 2006: 141).

Kačurjeva pot se zaključi, zanj so vsi mrtvi – sin Lojze, žena, vsi! »Veter mu je odpel suknjo, da je zavihrala ter ga potegnila v stran. Lovil se je ob cesti, zamahnil je z rokama po zraku ... po kantonskem kamnu se je razlila kri in je curljala v sneg« (Cankar 2006: 146).

Že župan iz Blatnega dola je svaril, da ljudje, ki želijo spremembe, končajo na cesti s preklano glavo. A ni Kačur hotel le dobro?

Sklep

»Idealista« Martina Kačurja spremljamo na poti v posamezen kraj službovanja, njegovi občutki in pričakovanja se zlivajo z impresionističnimi podobami narave. Opisi so kratki, jedrnat in stilizirani, podobno kot opisi oseb. Martin Kačur želi v vsakem kraju vzpostaviti pristen stik z »vaško inteligenco«, torej z županom, župnikom, nadučiteljem ali zdravnikom. Tako v Zapolju, Blatnem dolu kot v Lazih se Kačur bori za mesto v družbi, a neuspešno. Vedno znova ugotovi, da so ljudje nedejavni, rutinski, zdolgočaseni, v delovanju nesvobodni. So sužnji družbe in okolja, v katerem živijo. Z nedejavnostjo izgublja svoje dostojanstvo. Kačur pa želi ljudi učiti, jih ozaveščati in vzgojiti, da bi živeli življenje, kot si ga zaslužijo in želijo. A koristoljubna prilagodljivost in miselna zaostalost sta, žal, premočna sovražnika.

V vseh treh dogajalnih prostorih lahko opazujemo Kačurjev odnos do žensk oziroma do družine. Minko iz Zapolja ima naivno rad, čeprav ni edini, ki zahaja k njej. Najusodnejša je zanj Tončka iz Blatnega dola, saj se z njo nepremišljeno poroči. Med njima ni prave ljubezni, k njej se Kačur zateče iz slabosti. Njegova odločitev zanjo ni bila svobodna, zato si je sam »zategnil zanko okoli vratu«. Svoboden je bil, ko ni imel žene in otrok, družina mu je bila v breme. Poseben je njegov odnos do sina Lojzeta, ki ponazarja njegov propad. Lojze je otrok Blatnega dola, otrok Kačurjeve vdaje in poraza.

Kljub vzponom in Kačurjevemu vztrajanju gre njegova pot predvsem navzdol. Je tujec v stvarnem svetu, njegovo prizadevanje je sizifovo delo. Smrt je rešitev njegovega mukotrpnega življenja.

Viri in literatura

Cankar, Ivan, 2006: *Martin Kačur*. Ljubljana: Delo, Intelego. Študentska založba.

Cuderman, Vinko, 2006: *Spremna študija*. V: Cankar, Ivan, 2006: *Martin Kačur*. Ljubljana: Delo, Intelego, Študentska založba.

Kamenik, Ignac: Martin Kačur. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-P0PLYH8J/24311b5e-abab-4323-8bde-bffdad-0c149e/PDF> (3. 11. 2018).

Kos, Janko, 1995: *Očrt literarne teorije*. Ljubljana: DZS.

Literarne zgodbe iz slovenske književnosti, 2013. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Perko, Janja, Hodak, Marjana, 2011: *Slovenščina na ustni maturi: priročnik*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Poznanovič Jezeršek, Mojca et. al, 2008: *Učni načrt. Slovenščina: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.

Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2018/2019. Dostopno na: <https://www.zrss.si/zrss/wp-content/uploads/skupnaizhodišca2018.pdf> (3. 11. 2018).